

**RAMOWY PROGRAM KURSU SPECJALISTYCZNEGO
ŻYWIENIE ENTERALNE I PARENTERALNE**

Program przeznaczony dla pielęgniarek

**AUTORZY WSPÓLPRACUJĄCY Z CENTRUM KSZTAŁCENIA
PODYPLOMOWEGO PIEŁĘGNIAREK I POŁOŻNYCH
W OPRACOWANIU PROGRAMU**

dr n. hum. Maria Kózka

Zakład Pielęgniarstwa Klinicznego
Instytut Pielęgniarstwa Klinicznego
Wydział Ochrony Zdrowia CM UJ
Kraków

RECENZENCI PROGRAMU

dr n. med. Małgorzata Zając

Katedra i Zakład
Anestezjologii i Intensywnej Terapii
CM UJ Kraków

mgr Lucyna Płaszewska-Żywko

Wydział Ochrony Zdrowia
Zakład Pielęgniarstwa Klinicznego
Kraków

mgr inż. Anna Szczerba

Instytut Onkologii
Warszawa

Program uzyskał pozytywną opinię Naczelnej Rady Pielęgniarek i Położnych

Program zatwierdził Dyrektor Centrum Kształcenia Podyplomowego Pielęgniarek i Położnych

ZAŁOŻENIA ORGANIZACYJNO-PROGRAMOWE

Rodzaj kształcenia

Kurs specjalistyczny jest to rodzaj kształcenia, który zgodnie z ustawą z dnia 5 lipca 1996r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz. U. z 2001r. Nr 57, poz. 602 i Nr 89, poz. 969 oraz z 2003r. Nr 109, poz. 1029) ma na celu uzyskanie przez pielęgniarkę, położną kwalifikacji do wykonywania określonych czynności zawodowych przy udzielaniu świadczeń pielęgnacyjnych, zapobiegawczych, diagnostycznych, leczniczych lub rehabilitacyjnych.

Organizator kształcenia podyplomowego, na podstawie ramowego programu sporządza program kształcenia. Program kształcenia musi uwzględniać wszystkie elementy modułów wskazanych w planie nauczania ramowego programu, jednak treści nauczania mogą być dostosowane do warunków i potrzeb lokalnych. Wykaz umiejętności będących przedmiotem kształcenia ramowego programu jest dla organizatora i uczestnika kształcenia obowiązującym elementem programu. Osiągnięcie wskazanych umiejętności gwarantuje, że każdy absolwent kursu specjalistycznego będzie posiadać takie same kwalifikacje, niezależnie od miejsca ukończenia kształcenia, podmiotu organizującego kształcenie podyplomowe oraz trybu kształcenia.

Poszczególne moduły ramowego programu zawierają cel, treści nauczania oraz wykaz umiejętności wynikowych, odnoszące się zarówno do zajęć teoretycznych jak i praktycznych. W planie nauczania wskazane są wyłącznie miejsca realizacji zajęć praktycznych, dlatego też organizator oprócz programu kształcenia teoretycznego obowiązany jest opracować program szkolenia praktycznego dla każdej placówki. Program ten powinien zawierać cel i umiejętności. Jednocześnie program zajęć praktycznych powinien uwzględniać wykaz świadczeń zdrowotnych (opracowany na podstawie wykazu umiejętności), do zaliczenia których zobowiązany jest uczestnik kursu. Dokumentację zawierającą potwierdzenie zaliczenia poszczególnych świadczeń opracowuje organizator kształcenia. Stanowi ona wewnętrzny dokument organizatora.

Cel kształcenia

Celem kursu jest uzyskanie przez pielęgniarkę specjalistycznych kwalifikacji z zakresu żywienia enteralnego i parenteralnego dorosłych i dzieci.

Czas kształcenia

Łączna liczba godzin przeznaczonych na realizację programu kształcenia kursu specjalistycznego *Żywienie enteralne i parenteralne* wynosi **142** godziny dydaktyczne, w tym:

- zajęcia teoretyczne – 65 godzin,
- zajęcia praktyczne – 77 godzin.

Plan nauczania określony został dla dziennego trybu kształcenia i zawiera liczbę godzin przeznaczoną na realizację poszczególnych modułów. Z uwagi jednak na lokalne preferencje i potrzeby, prowadzący zajęcia w porozumieniu z kierownikiem kursu mogą dokonać modyfikacji czasu kształcenia w wymiarze nie większym niż 20%. Oznacza to, że 80% czasu przeznaczonego na realizację poszczególnych modułów nie podlega zmianie. Wskazane 20% może być wykorzystane na przesunięcia pomiędzy poszczególnymi modułami lub w części może zostać przeznaczone na realizację zadań w ramach samokształcenia.

Organizator, w porozumieniu z kierownikiem kursu oraz wykładowcami, ma prawo do modyfikacji czasu trwania kształcenia w zależności od programu realizowanego w trybie innym niż dzienny.

Sposób organizacji

Za przebieg i organizację kursu specjalistycznego odpowiedzialny jest organizator kształcenia.

Planując realizację kursu organizator powinien:

1. Opracować program kształcenia.
2. Opracować regulamin organizacyjny kursu specjalistycznego, który w szczególności określa:
 - organizację,
 - zasady i sposób naboru osób,
 - prawa i obowiązki osób uczestniczących,
 - zakres obowiązków wykładowców i innych osób prowadzących nauczanie teoretyczne i szkolenie praktyczne,
 - zasady przeprowadzenia egzaminu końcowego.
3. Powołać kierownika kursu specjalistycznego.

Do zadań kierownika kursu oprócz zadań określonych w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 29 października 2003 r. *w sprawie kształcenia podyplomowego pielęgniarek i położnych* (Dz. U. Nr 197 poz.1923) powinno należeć:

- współdecydowanie o doborze kadry dydaktycznej,
- przedstawienie uczestnikom kursu: celu, programu i organizacji szkolenia,
- ocenianie placówek szkolenia praktycznego wg specyfiki i organizacji zajęć,
- pomaganie w rozwiązywaniu problemów,
- udzielanie indywidualnych konsultacji uczestnikom kursu,
- zbieranie i analizowanie opinii o przebiegu kursu.

W dniu rozpoczęcia kursu każdy uczestnik powinien otrzymać:

- harmonogram zajęć teoretycznych i praktycznych,
- wykaz umiejętności będących przedmiotem kształcenia.

4. Przeprowadzić postępowanie kwalifikacyjne.
5. Powołać w uzgodnieniu z kierownikiem kursu opiekunów szkolenia praktycznego, którzy powinni być merytorycznymi pracownikami placówek, w których odbywa się szkolenie praktyczne.

Do zadań opiekuna szkolenia praktycznego należy:

- instruktaż wstępny (zapoznanie z celem szkolenia praktycznego, z organizacją pracy, wyposażeniem placówki, jego personelem, zakresem udzielanych świadczeń i in.),
- instruktaż bieżący (organizacja i prowadzenie zajęć, kontrola nad ich prawidłowym przebiegiem, pomoc w rozwiązywaniu problemów i in.),
- instruktaż końcowy (omówienie i podsumowanie zajęć, zaliczenie świadczeń zdrowotnych określonych w programie kształcenia, ocena uzyskanych wiadomości i umiejętności).

6. Wskazać kadrę dydaktyczną posiadającą kwalifikacje określone w programie ramowym.
7. Zapewnić bazę dydaktyczną dostosowaną do liczby uczestników kursu:
 - sale wykładowe,
 - sale warsztatowe,
 - pomieszczenia wyposażone w specjalistyczny sprzęt i aparaturę.

8. Zaprojektować, w odniesieniu do poszczególnych modułów, środki dydaktyczne oraz formy zajęć, ze szczególnym uwzględnieniem form aktywizujących.
9. Wskazać literaturę do poszczególnych modułów uwzględniając kryterium aktualności i adekwatności doboru do treści nauczania.
10. Dobrać placówki stażowe zgodnie z planem nauczania, w których możliwe będzie zdobywanie umiejętności niezbędnych do wykonywania określonych świadczeń zdrowotnych.
11. Posiadać wewnętrzny system monitorowania jakości kształcenia.

Sposób sprawdzania efektów nauczania

W toku realizacji programu kształcenia przewiduje się ocenianie:

1. Bieżące - rozumiane jako zaliczanie poszczególnych modułów (sprawdzenie stopnia opanowania wiedzy i umiejętności będących przedmiotem nauczania teoretycznego i praktycznego, w tym świadczeń zdrowotnych przewidzianych w programie kształcenia). Warunki zaliczania ustala wykładowca/opiekun szkolenia praktycznego, w porozumieniu z kierownikiem kursu specjalistycznego.
2. Końcowe - egzamin teoretyczny lub praktyczny złożony przed komisją egzaminacyjną powołaną przez organizatora kształcenia podyplomowego.

Wykaz umiejętności będących przedmiotem kształcenia

W wyniku realizacji programu kształcenia kursu specjalistycznego *Żywienie enteralne i parenteralne* pielęgniarka powinna:

- scharakteryzować zasady zdrowego żywienia dzieci i dorosłych,
- prowadzić poradnictwo w zakresie żywienia dorosłych oraz dzieci zdrowych,
- scharakteryzować leczenie dietetyczne dorosłych i dzieci,
- zróżnicować leczenie dietetyczne w zależności od stanu klinicznego i okresu życia,
- dobrać zgłębnik, wybrać drogę oraz założyć zgłębnik do żywienia,
- karmić chorego enteralnie różnymi sposobami (doustnie, przez gastrostomię, zgłębnik żołądkowy, zgłębnik jelitowy),
- zapobiegać powikłaniom żywienia enteralnego i parenteralnego,
- rozpoznać i postępować w przypadku wystąpienia powikłań żywienia,
- założyć kaniulę do żył obwodowych i asystować lekarzowi podczas kaniulacji dużych naczyń,
- przestrzegać zasad aseptyki przy kaniulacji żył i żywieniu pozajelitowym,
- pielęgnować wkłucie centralne i obwodowe,
- oznaczać glikemię za pomocą glukometru,
- przestrzegać terminów i zasad pobierania materiału do badań zleconych przez lekarza,
- prowadzić bilans płynów u chorego,
- obsługiwać pompy infuzyjne,
- prowadzić przyjętą dokumentację żywienia chorego,
- przygotować chorego do badań diagnostycznych i zabiegów klinicznych związanych z żywieniem,
- wyjaśnić choremu konieczność stosowania leczenia dietetycznego oraz przekonać go do świadomego w nim współuczestniczenia,
- promować zdrowe odżywianie,
- oceniać stan odżywiania,
- włączyć rodzinę do współuczestniczenia w leczeniu żywieniowym chorego, służyć jej doradztwem w tym zakresie,
- współpracować w zespole terapeutycznym.

PLAN NAUCZANIA

Lp.	Moduł	Teoria (liczba godzin)	Staż		Łączna liczba godzin
			Placówka	Liczba godzin	
I	Podstawy fizjologii żywienia	15	-	-	15
II	Żywienie enteralne	20	oddział chorób wewnętrznych	21	41
III	Żywienie parenteralne	15	oddział intensywnej opieki albo oddział żywieniowy albo inny, w którym prowadzone jest żywienie pozajelitowe	35	50
IV	Specyfika żywienia dzieci zdrowych i chorych	15	oddział pediatrii	21	36
Łączna liczba godzin		65		77	142

PROGRAM NAUCZANIA**MODUŁ I PODSTAWY FIZJOLOGII ŻYWIENIA****Cel modułu**

Zapoznanie pielęgniarki z podstawami żywienia człowieka i przygotowanie do planowania zdrowego odżywiania.

Wykaz umiejętności wynikowych

W wyniku realizacji treści nauczania pielęgniarka powinna:

- scharakteryzować proces trawienia i wchłaniania,
- zróżnicować zapotrzebowanie na składniki odżywcze w różnych stanach i okresach życia,
- scharakteryzować rolę białka, węglowodanów, tłuszczu, witamin i składników mineralnych w żywieniu człowieka,
- ustalić zapotrzebowanie na podstawowe składniki odżywcze,
- obliczyć należną masę ciała oraz zapotrzebowanie energetyczne w zależności od wieku, trybu życia i stanu zdrowia człowieka,
- dobrać rodzaj żywienia w zależności od energetycznego zapotrzebowania człowieka,
- dobrać wymienniki w żywieniu,
- ocenić wiedzę chorego w zakresie żywienia,
- dobrać i zastosować metody edukacyjne w procesie uczenia chorego zasad zdrowego odżywiania,
- promować zdrowy model odżywiania,

- dokonać oceny stanu odżywienia na podstawie badań antropometrycznych, wskaźnika masy ciała (BMI – Body Mass Index) i wyników badań biochemicznych.

Treści nauczania

1. Podstawy fizjologii trawienia i wchłaniania.
2. Składniki żywienia, zapotrzebowanie energetyczne, podstawowa przemiana materii.
3. Żywnienie człowieka zdrowego – normy żywieniowe, zwyczaje kulturowe, planowanie żywienia.
4. Ocena żywienia – dobór składników odżywczych, wymienniki w żywieniu.
5. Ocena stanu odżywienia (wywiad, badanie kliniczne, antropometryczne, biochemiczne).

MODUŁ II ŻYWIENIE ENTERALNE

Cel modułu

Uzupełnienie i pogłębienie wiedzy z zakresu żywienia w różnych stanach chorobowych oraz przygotowanie pielęgniarki do opieki nad chorym żywionym enteralnie.

Wykaz umiejętności wynikowych

W wyniku realizacji treści nauczania pielęgniarka powinna:

- scharakteryzować leczenie dietetyczne,
- zróżnicować diety,
- dobrać dietę w zależności od stanu pacjenta,
- omówić zalety żywienia enteralnego,
- omówić wskazania do karmienia przez zgłębnik,
- przygotować chorego do założenia zgłębnika i wyjaśnić cel działania,
- dobrać zgłębnik w zależności od czasu planowanego żywienia i schematu,
- wybrać drogę i założyć zgłębnik do żywienia,
- ocenić umiejscowienie zgłębnika żołądkowego,
- sprawdzić zaleganie żołądkowe przed każdym karmieniem,
- ocenić temperaturę pokarmu przed karmieniem,
- karmić chorego przez zgłębnik żołądkowy, jelitowy, gastrostomię,
- płukać zgłębnik i zabezpieczyć zewnętrzny koniec po każdym karmieniu,
- rozpoznać i zapobiegać powikłaniom żywienia, np.: nietolerancji pokarmu, biegunce, odleżynie w miejscu założenia zgłębnika, zmianom zapalnym w jamie ustnej, zatkaniu zgłębnika,
- rejestrować wypróżnienia chorego,
- przestrzegać czystości przy karmieniu,
- podawać leki do żywienia,
- pielęgnować jamę ustną chorego żywionego przez zgłębnik,
- dokumentować działania związane z żywieniem,
- przechowywać mieszanki do żywienia,
- oceniać skuteczność żywienia (wygląd chorego, skóra, śluzówki, masa ciała).

Treści nauczania

1. Podstawy leczenia dietetycznego (diety domowe i szpitalne, przemysłowe).
2. Przygotowywanie diet i ich przechowywanie.
3. Wskazania do żywienia enteralnego i zasady doboru diet w różnych stanach chorobowych (w okresie przed i po zabiegu operacyjnym, w cukrzycy, w chorobach przewodu pokarmowego, w chorobach nerek i układu krążenia).
4. Sposoby i metody żywienia enteralnego.

5. Sprzęt i mieszanki do żywienia; zgłębniki – rodzaje, czas pozostawienia w przewodzie pokarmowym, zestawy do żywienia, mieszanki – rodzaje, sposób przygotowywania i przechowywania.
6. Pielęgnowanie chorego ze zgłębnikiem żołądkowym, jelitowym, gastrostomią.
7. Nadzór metaboliczny i ocena skuteczności żywienia enteralnego.
8. Powikłania żywienia enteralnego.

MODUŁ III ŻYWIENIE PARENTERALNE

Cel modułu

Przygotowanie pielęgniarki do opieki nad chorym żywionym pozajelitowo oraz współdziałanie w pracy zespołu żywieniowego.

Wykaz umiejętności wynikowych

W wyniku realizacji treści nauczania pielęgniarka powinna:

- scharakteryzować skutki niedożywienia,
- omówić wskazania do żywienia pozajelitowego,
- omówić zasady i sposoby żywienia pozajelitowego,
- zróżnicować żywienie metodą „wielu butelek i jednego worka”, ciągłą i przerywaną,
- omówić preparaty do żywienia,
- wyjaśnić choremu cel żywienia pozajelitowego,
- przygotować chorego do wprowadzenia cewnika do żyły głównej,
- asystować lekarzowi przy kaniulacji żyły głównej,
- przechowywać mieszanki do żywienia,
- dobrać i przygotować zestawy do żywienia ściśle wg zlecenia lekarskiego,
- podłączyć preparaty do żywienia,
- obsługiwać pompę infuzyjną,
- utrzymywać drożność cewnika,
- zabezpieczyć przewody infuzyjne stosowane do żywienia w przypadku planowanego ich rozłączenia,
- przestrzegać terminów i zasad pobierania materiału do badań u chorego żywionego pozajelitowo,
- rozpoznać i zapobiegać powikłaniom żywienia np. hipoglikemii, hiperglikemii, diurezie osmotycznej, zakażeniu,
- podłączyć pompę infuzyjną do podaży leków, np. insuliny,
- prowadzić bilans płynów u chorego żywionego pozajelitowo,
- zmienić opatrunek w miejscu wprowadzenia kaniuli do żyły,
- aseptycznie wprowadzić kaniulę do żył obwodowych,
- dokumentować przebieg żywienia,
- zapobiegać zakażeniom wewnątrzszpitalnym,
- pielęgnować chorego ze szczególnym zwróceniem uwagi na jamę ustną,
- zapobiegać powikłaniom wynikającym z ograniczenia aktywności ruchowej chorego,
- współuczestniczyć w rehabilitacji chorego.

Treści nauczania

1. Niedożywienie i jego następstwa.
2. Podstawy metaboliczne żywienia pozajelitowego.
3. Wskazania do żywienia pozajelitowego – rodzaj i sposób żywienia pozajelitowego.
4. Planowanie żywienia pozajelitowego:
 - ocena stanu metabolicznego chorego, wyrównanie zaburzeń,

- określenie zapotrzebowania chorego na energię i białko,
 - określenie czasu i sposobu podawania żywienia,
 - zapewnienie dostępu żylnego,
 - dobranie i zapewnienie preparatów do żywienia,
 - określenie zasad nadzoru i kontroli.
5. Preparaty i sprzęt stosowany w żywieniu pozajelitowym.
 6. Monitorowanie żywienia pozajelitowego.
 7. Powikłania żywienia pozajelitowego.
 8. Żywienie pozajelitowe chorych w wybranych stanach klinicznych.
 9. Zespół ds. żywienia pozajelitowego, rola pielęgniarki w leczeniu żywieniowym.
 10. Dokumentacja żywienia pozajelitowego.

MODUŁ IV SPECYFIKA ŻYWIENIA DZIECI ZDROWYCH I CHORYCH

Cel modułu

Poznanie zasad i sposobów żywienia dzieci zdrowych i chorych w różnych okresach rozwoju, stanach klinicznych oraz wykorzystanie wiedzy w praktycznym działaniu.

Wykaz umiejętności wynikowych

W wyniku realizacji treści nauczania pielęgniarka powinna:

- scharakteryzować gospodarkę wodno-elektrolitową u dzieci w zależności od wieku i stanu klinicznego,
- omówić następstwa zaburzeń wodnych, elektrolitowych i kwasowo-zasadowych u dzieci,
- rozpoznać odwodnienie u dziecka,
- scharakteryzować karmienie naturalne,
- zróżnicować karmienie naturalne i sztuczne,
- nauczyć matkę karmiącą zasad zdrowego odżywiania,
- ocenić reakcję dziecka na głód (krzyk, ssanie pieluszki, złe spanie),
- scharakteryzować w żywieniu sztucznym dziecka rodzaj pokarmu, liczbę posiłków i wielkość porcji w zależności od wieku i masy ciała,
- przechowywać mieszanki do żywienia,
- przestrzegać zasad czystości przy przygotowywaniu mieszanek i karmieniu,
- scharakteryzować wartość składników odżywczych w żywieniu dziecka,
- omówić zasady żywienia dietetycznego dzieci,
- scharakteryzować najczęściej stosowane diety w żywieniu dzieci,
- rozpoznać i postępować w powikłaniach żywienia u dzieci,
- karmić dziecko w zależności od przyjętego sposobu,
- podawać leki do żywienia,
- ocenić stan odżywienia dziecka wykorzystując tabelę norm wzrostu i masy ciała oraz siatki centylowe,
- przygotować matkę do żywienia dziecka w warunkach domowych,
- nauczyć matkę zasad zdrowego odżywiania dziecka.

Treści nauczania

1. Bilans wodno-elektrolitowy i równowaga kwasowo-zasadowa u dzieci.
2. Odżywianie wcześniaka, noworodka i niemowlęcia zdrowego:
 - karmienie naturalne,
 - żywienie mieszane i sztuczne,
 - żywienie wcześniaków i noworodków z niską masą urodzeniową.
3. Żywienie dzieci w okresie poniemowlęcym, przedszkolnym i szkolnym.
4. Żywienie dziecka chorego, rodzaje diet, metody karmienia:

- żywienie w chorobach przewodu pokarmowego (leczenie dietetyczne w biegunce ostrej i przewlekłej, diety bezmleczne, bezglutenowe oraz ubogotłuszczowe z ograniczeniem błonnika),
 - żywienie w chorobach nerek,
 - żywienie w otyłości,
 - żywienie w cukrzycy,
 - żywienie we wrodzonych chorobach metabolicznych,
 - żywienie w chorobach układu oddechowego i krążenia.
5. Żywienie pozajelitowe u dzieci.
 6. Ocena stanu odżywienia u dzieci (ocena kliniczna, tabele norm wzrostu i masy ciała, siatki centylowe, badania biochemiczne, antropometryczne).

KWALIFIKACJE KADRY DYDAKTYCZNEJ

Wykładowcami mogą być osoby mające nie mniej niż pięcioletni staż zawodowy w zakresie będącym przedmiotem kursu oraz spełniają, co najmniej jeden z warunków:

1. posiadają tytuł zawodowy magistra pielęgniarstwa,
2. posiadają tytuł specjalisty w dziedzinie pielęgniarstwa pediatrycznego, zachowawczego, chirurgicznego,
3. posiadają specjalizację lekarską w dziedzinie pediatrii, chirurgii, chorób wewnętrznych, gastroenterologii,
4. posiadają ukończone studia wyższe na kierunku mającym zastosowanie w ochronie zdrowia lub inne kwalifikacje niezbędne do realizacji wybranych zagadnień.

